

Mogelijkheden voor selectie van Leader+ gebieden in Zuid-Holland

**Paul Terwan
januari 2000**

1. Doelen en werkwijze van Leader+

Najaar 1999 heeft de Europese Commissie de ontwerp-richtlijnen bekendgemaakt voor toepassing van het Leader+-programma voor plattelandontwikkeling. Dit programma is de opvolger van de Leader I- en -II-programma's, waarvan in Nederland eerder Flevoland, Lauwersland, NW-Friesland en ZW-Drenthe gebruik maakten. Leader+ staat ook open voor gebieden die nog niet eerder van het programma gebruik maakten. Samen met de EU-programma's INTERREG (voor interregionale samenwerking), URBAN (voor stedelijke gebieden) en EQUAL (gelijke toegang tot de arbeidsmarkt) vormt Leader een aanvulling op de zogeheten *mainstream*-programma's zoals het Plattelandontwikkelingsplan (POP) dat Nederland onlangs naar Brussel heeft gestuurd als invulling op de nieuwe EU-Kaderverordening.

Leader+ is bedoeld voor geïntegreerde, originele en vernieuwende methoden om van plattelandontwikkeling gestalte te geven. De EU formuleert het doel als volgt: "Leader+ heeft tot doel de plattelandsfactoren ertoe aan te zetten na te denken over het potentieel van hun gebied in een lange-termijnperspectief en hen hierbij te helpen. Met het initiatief wordt ook beoogd kwalitatief hoogstaande, geïntegreerde en originele strategieën voor een duurzame ontwikkeling aan te moedigen waarbij wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen van:

- valorisatie van het natuurlijke en culturele erfgoed;
- verbetering van het economisch substraat om bij te dragen tot het scheppen van nieuwe werkgelegenheid;
- verbetering van het organisatievermogen van hun gemeenschap."

Samenwerking, bottom-up en 'laboratoriumfunctie' zijn kernbegrippen bij toepassing van Leader.

De Europese Commissie noemt in het bijzonder de volgende thema's die op Europees niveau in aanmerking komen voor gezamenlijk actie:

- gebruik van nieuwe *know-how* en nieuwe technologieën om de producten en diensten van de plattelandsgebieden concurrerender te maken;
- verbetering van de levenskwaliteit in de plattelandsgebieden;
- valorisatie van de plaatselijke producten, met name door via collectieve maatregelen de markten toegankelijker te maken voor kleinschalige productiestructuren;
- valorisatie van de natuurlijke en culturele hulpbronnen, inclusief de valorisatie van de in het kader van NATURA 2000 aangewezen gebieden van communautair belang.

Leader is dus een veel sterker ruraal gericht programma dan het POP. Projecten die louter zijn gericht op natuur, recreatie etc. komen niet in aanmerking, tenzij ze een aantoonbare relatie hebben met plattelandontwikkeling.

Voor Leader+ is in Nederland 78 mln. Euro, dus ongeveer f 172 mln. beschikbaar voor een periode van 7 jaar. Pongsgewijs verdeeld over de provincies is dat ongeveer f 2 mln. per provincie per jaar. De Brusselse cofinanciering bedraagt 50%. Dit betekent dat er uit nationale (overheids- en private) middelen eveneens een cofinanciering van 50% moet plaatsvinden.

Brussel heeft Nederland uitgenodigd om met een uitvoeringsprogramma voor Leader+ te komen. Het ministerie van LNV heeft dit gedelegeerd aan de provincies en toetst alleen of de Brusselse criteria goed zijn toegepast en of de uitvoeringsorganisatie solide is. In de Randstad wordt de programmering ter hand genomen in het zelfde verband als bij het ROP/POP: met de

gezamenlijke Randstadprovincies (nu incl. Flevoland) onder de hoede van het Bureau Regio Randstad (BRR). BRR heeft bureau ETC uit Leusden opdracht gegeven om een programmavoorstel voor de Randstad te ontwikkelen.

De procedure bij Leader is grofweg als volgt. In het programmeringsdocument geven de provincies aan hoe zij gebieden willen selecteren voor Leader (aan de hand van welke criteria?) en maken zij desgewenst al een keuze voor gebieden. In de gebieden waar Leader van kracht wordt, hebben zogenoemde 'plaatselijke groepen' (PG's) maximaal twee jaar de tijd om de handen ineen te slaan en met voorstellen te komen voor Leader-projecten die voldoen aan de doelen die Brussel met de regeling heeft. Zodra het programma en de gebiedsselectie door Brussel zijn goedgekeurd en de Brusselse bijdrage in beginsel beschikbaar is, start dus een soort *tender*-procedure: lokale en regionale groepen kunnen in samenwerking met voorstellen komen en de nationale cofinanciering rondmaken. Zo wil Brussel lokale concurrentie rondom plattelandsvernieuwing aanwakkeren. De Flevolandse ervaring is dat het feit dat er Brussels geld beschikbaar is ook veel Nederlandse (incl. private) middelen losmaakt.

Brussel stelt vooral eisen aan het landelijke karakter van de geselecteerde gebieden (vooral op basis van het gemiddelde inwonertal per km²; zie verderop), aan de 'sturingskracht' van de plaatselijke groepen en aan de soliditeit van de uitvoeringsorganisatie. In tegenstelling tot bij het POP is de uitvoering niet voorbehouden aan DLG en LASER, maar mag de provincie ook zelf uitvoerings- en betaalorgaan zijn.

In deze notitie schetsen we de mogelijkheden van de gebiedsselectie in Zuid-Holland. Voor de selectie hanteren we drie hoofdcriteria:

1. Voldoet het gebied aan de Brusselse criteria t.a.v. inwonertal en bevolkingsdichtheid?
Voor deze gebieden beantwoorden we vervolgens de vragen:
2. Is er voedingsbodem en draagvlak voor vernieuwende processen en projecten?
3. Welke geldstromen zijn er al naar de verschillende Zuid-Hollandse regio's?

Ten slotte zetten we een aantal beleidsmatige argumenten op een rij voor of juist tegen de keuze voor de gebieden die in beginsel voldoen aan de Brusselse criteria.

2. Welke gebieden voldoen aan de 'fysieke' Brusselse criteria?

De criteria

De Europese Commissie stelt de volgende 'fysieke' eisen aan de te selecteren gebieden:

- het moet gaan om (op Europese schaal) kleinere gebieden met een landelijk karakter, die vanuit fysisch (geografisch), economisch en sociaal oogpunt een homogeen geheel vormen;
- om het landelijke karakter te garanderen, mag het gebied (voor de dichtstbevolkte regio's) niet meer dan 100.000 inwoners tellen en niet minder dan ongeveer 20.000 bij een gemiddelde bevolkingsdichtheid van maximaal 120 inwoners per km². Van dit maximum mag incidenteel worden afgeweken, mits de afwijking goed wordt onderbouwd. De vereiste bevolkingsdichtheid in combinatie met het minimum aantal inwoners impliceert dat het moet gaan om gebieden van minimaal ongeveer 16.500 ha.

Overwegingen bij de criteria

Menko Wiersema van de provincie is met behulp van GIS-programmatuur (Arc-info) aan het

rekenen geweest met alle Zuid-Hollandse gebieden. Het is op voorhand duidelijk dat de gebiedsselectie in een dichtbevolkte provincie als Zuid-Holland niet eenvoudig is. Anderzijds zijn er juist in zo'n dichtbevolkte regio met grote contrasten maar ook sterke betrokkenheid tussen stad en land, goede argumenten om incidenteel af te wijken van de criteria. Hierbij drie overwegingen:

- de Brusselse concept-verordening geeft aan dat de lidstaten een open en strenge selectie moeten plegen. Dat beperkt dus de speelruimte voor afwijkingen;
- anderzijds ligt er een voorstel om het minimum-aantal inwoners te verlagen van 20.000 naar 10.000. Dat zou de mogelijkheden in Zuid-Holland aanmerkelijk verruimen. Er kunnen dan veel meer 'compacte' gebieden worden geselecteerd (het minimum-areaal wordt daarmee gehalveerd tot ongeveer 8.000 ha). Daar staat tegenover dat Nederland niet met een bont scala aan (op Europese schaal) zeer kleine gebiedjes moet komen, waardoor de inzet van middelen erg wordt versnipperd;
- de verordening stelt dat afwijkingen van de criteria (LNV noemt bijvoorbeeld het oprekken van de gemiddelde bevolkingsdichtheid naar 150 inwoners per km²) mogelijk zijn, mits ze goed worden beargumenteerd.

Bij de selectie van gebieden kijken we daarom in eerste instantie welke gebieden helemaal of bijna voldoen aan de huidige Brusselse criteria (dus vanaf 20.000 inwoners).

Voor we overgaan tot het toetsen van gebieden, noemen we nog twee overwegingen bij de begrenzing van gebieden:

- in Zuid-Holland behelzen gebieden in hun volle omvang al snel één of enkele grotere bebouingskernen die het gemiddelde inwonertal fors opdrijven. In beginsel is het echter mogelijk om grotere bevolkingskernen buiten de gebiedsbegrenzing te houden, mits ze aan de rand van het gebied liggen (er mogen geen 'enclaves' worden gevormd) en verdedigbaar is dat het geen agrarische kernen zijn;
- met name bij de Zuid-Hollandse eilanden en in plassengebieden omvatten gemeentegrenzen soms veel water. Duidelijk is dat buitenwater (zee) niet mag worden meegerekend. Voor binnenwater ligt dat lastiger. Als het om grote oppervlakten gaat en alleen al aan de hand van het kaartbeeld duidelijk is dat een gebied alleen maar dankzij veel binnenwater aan de criteria voldoet, zal Brussel dit niet snel accepteren. Provincies als Zeeland en Friesland tellen het binnenwater niet mee bij het berekenen van de gemiddelde inwonertallen. Hiermee moeten we dus (vooral bij de Zuid-Hollandse eilanden) voorzichtig zijn (zie verderop).

De gebieden getoetst

Als we de verschillende gebieden in Zuid-Holland langslopen, ontstaat het volgende beeld (zie ook bijgevoegd kaartje). Let wel: de GIS-exercities zijn nog zeer verkennend en voorlopig. Na de eerste selectie moeten nog aanvullende exercities plaatsvinden om de gebiedsbegrenzing exact te maken.

- a. Van twee gebieden in de Duin- en Bollenstreek (tussen grofweg Den Haag en Noordwijk) is direct duidelijk dat ze niet aan de criteria voldoen. De binnenduinrand is (te) sterk verstedelijkt en als alle bebouwing wordt weggelaten resteren (veel) te kleine gebiedjes.
- b. Ade voldoet goed aan het criterium van bevolkingsdichtheid (11.300 inwoners op 8.188 ha = gemiddeld 138 per km²), maar heeft te weinig inwoners.
- c. In het gebied van Wijk en Wouden is een goed aaneengesloten gebied te maken met 15.791 inwoners op 11.605 ha (gemiddeld 136 per km²). Ook dit is echter als zelfstandig gebied te klein.
- d. Ook Midden-Delfland, waar met enige fantasie een redelijk aansluitend gebied is te maken

- (9.540 inwoners op 8.626 ha, gemiddeld 111 per km²), is te klein.
- e. Er zijn echter wel wat combinaties van gebieden in en rond de ‘groen-blauwe slinger’ te maken die (beter) voldoen aan de criteria (zie tabel 1):
 - Wijk en Wouden in combinatie met Ade (met een vrij smalle doorgang over de Oude Rijn) levert een gebied op dat vrij goed aan de criteria voldoet (ruim 24.000 inwoners bij een gemiddelde van 127 per km²);
 - Wijk en Wouden met een doorsteek naar het zuidoosten (Zuidplaspolder) levert een gebied op dat ook nog in de buurt van de criteria komt. We mengen dan echter wel een puur melkveehouderijgebied met een akkerbouwgebied, zodat er inhoudelijk een minder homogeen geheel ontstaat;
 - de ‘groen-blauwe slinger’ zelf (Wijken Wouden in combinatie met Oude Leede en Midden-Delfland) komt op 150 inwoner per km² en voldoet met alle nu gerealiseerde nieuwbouw rond Leiden, Pijnacker en Leidschendam straks zeker niet meer aan de criteria.
 - f. Ook in De Venen zijn er diverse combinatiemogelijkheden (zie tabel 1), waarvan er enkele voldoen (of bijna voldoen) aan de criteria (N.B. Utrecht overweegt sterk om De Venen te selecteren en wil dan uiteraard graag met Zuid-Holland samenwerken):
 - het fraaist voldoet een combinatie van de Zuid-Hollandse met de Utrechtse Venen en met het gebied Reeuwijk-Driebruggen-Oudewater (gem. 120 inwoners per km²).
 - bijna voldoet de combinatie van de ZH- en Utrechtse Venen ‘sec’ (28.000 inwoners, gem. 127 per km²).
 - een uitgebreidere combinatie die in het overleg met Utrecht opkwam is die van de Venen, het gebied Reeuwijk-Driebruggen-Oudewater, de Lopikerwaard en de Krimpenerwaard. Er ontstaat dan weliswaar een robuust gebied van 70.000 inwoners en 50.000 ha, maar de bevolkingsdichtheid is aan de hoge kant (140 per km²).
 - g. Reeuwijk-Driebruggen en de Krimpenerwaard zijn beide als zelfstandig gebied te klein, c.q. te dicht bevolkt om in aanmerking te komen.
 - h. In de Vijfheerenlanden is een gebied te creëren dat bijna het hele gebied omspant (de kernen van Vianen en Leerdam moeten er dan uit worden gelaten). Dit gebied telt 21.390 inwoners op 14.675 ha (gemiddeld 146 per km²).
 - i. Datzelfde geldt voor de Alblasserwaard, waar de kern van Groot-Ammers en een stukje in het zuiden van de waard eruit moeten worden gelaten. Er ontstaat dan een gebied met 25.510 inwoners op 17.492 ha (gemiddeld 146 per km²).
 - j. Ook de combinatie Alblasserwaard-Vijfheerenlanden komt uiteraard in aanmerking. Hier ontstaat een gebied met 46.130 inwoners op 31.731 ha (gem. 145 per km²; aan de hoge kant dus). Als we nog een paar kernen eruit laten, is een gebied te begrenzen van 41.740 inwoners en 31.681 ha (gem. 132 per km²) (zie tabel 1).
 - k. Combinaties van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden met de Krimpenerwaard zijn in beginsel ook mogelijk, maar hebben alle een wat gekunstelde begrenzing en vrij hoge bevolkingsdichtheden (rond de 145 per km²; zie tabel 1).
 - l. Ten slotte de Zuid-Hollandse eilanden. Voorne-Putten en de Hoeksche Waard voldoen als zelfstandige gebieden niet aan de criteria; hiervoor is de bevolkingsdichtheid te hoog. Voorne-Putten voldoet als zelfstandig gebied alleen aan de criteria als de kernen van Hellevoetsluis en Brielle eruit worden gehaald en de voordelta (oppervlakte zee die binnen de gemeentegrenzen valt) bij de oppervlakte wordt meegeteld. Dat laatste zal door Brussel niet snel worden goedgekeurd. Wel haalbaar lijken (zie tabel 1):
 - Goeree-Overflakkee als zelfstandig gebied (45.028 inwoners op 37.734 ha, gemiddeld 119 per km²). Hierbij is echter wel het binnenwater binnen de gemeentegrenzen meegerekend;

- een combinatie van Goeree-Overflakkee met de noordelijke Zeeuwse eilanden, die Zeeland gaat aanmelden voor Leader. Hier moet wel worden gewaakt voor een te hoog totaal inwonertal (maar wellicht gaat Zeeland twee Leader-gebieden maken);
- een combinatie van Goeree-Overflakkee met het oostelijk deel van Voorne-Putten en het zuidelijk deel van de Hoeksche Waard: 91.253 inwoners op 67.446 ha, gem. 135 per km². Ook dit gebied voldoet echter vooral aan de criteria omdat het ‘inliggende’ binnenwater wordt meegenomen.

Samenvattend levert dit het volgende beeld op:

- a. hanteren we de Brusselse criteria zeer strikt (bevolkingsdichtheid onder 120 inwoners per km²), dan voldoen (weliswaar bijna altijd door het buitensluiten van grotere kernen aan de randen van gebieden) slechts twee gebieden:
 - Goeree-Overflakkee (eventueel in combinatie met één of meer Zeeuwse eilanden);
 - De Venen (ZH + U) in combinatie met Reeuwijk-Driebruggen-Oudewater;
- b. hanteren we de criteria iets soepeler (bevolkingsdichtheid beneden 140 inwoners per km²), dan voldoen ook de volgende gebieden:
 - Wijk en Wouden in combinatie met Ade;
 - Wijk en Wouden ‘sec’;
 - Alblasserwaard-Vijfheerenlanden;
 - Zuid-Hollandse en Utrechtse Venen ‘sec’;
 - de Venen in combinatie met Reeuwijk-Driebruggen-Oudewater, Lopikerwaard en Krimpenerwaard;
 - combinatie van Goeree-Overflakkee met oostkant Voorne-Putten en Zuidkant Hoeksche Waard. Deze combinatie moet echter nog wel opnieuw worden doorgerekend met het oog op het meegetelde binnenwater.

Op deze manier ontstaan vier ‘kerngebieden’ die op basis van de fysieke Brusselse criteria in aanmerking zouden kunnen komen:

1. De Zuid-Hollandse eilanden (of delen daarvan).
2. De Venen e.o.
3. Alblasserwaard-Vijfheerenlanden.
4. Wijk en Wouden e.o.

Tabel 1. Toetsing van een aantal Zuid-Hollandse gebieden aan de Leader-criteria

	aantal inwoners	oppervlakte (ha)	aantal inwoners per km ²
1. Kerngebied Zuid-Hollandse eilanden			
Varianten:			
a. Goeree-Overflakkee 'sec'	45.028	37.734	119
b. Idem + Schouwen-D. + Tholen	< 100.000	??	< 150
c. Goeree-Ov. + oostkant Voorne-Putten + zuidkant Hoeksche Waard	91.253	67.446	135
2. Kerngebied De Venen			
Varianten:			
a. Zuid-Hollandse Venen 'sec'	17.331	10.801	160
b. ZH Venen + Reeuwijk-Driebruggen	23.273	15.523	150
c. Zuid-Hollandse + Utrechtse Venen	28.000	22.000	127
d. Gehele Venen + Reeuwijk-Driebruggen + Oudewater e.o. (U)	36.000	30.000	120
e. als d + Lopikerwaard en Krimpenerwaard	70.000	50.000	140
3. Kerngebied Alblasserwaard-Vijfheerenlanden			
Varianten:			
a. Alblasserwaard	25.510	17.492	146
b. Vijfheerenlanden	21.390	14.675	146
c1. Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	46.130	31.731	145
c2. Idem met nog enkele kernen eruit	41.740	31.681	132
d. Alblasserwaard met groot deel Krimpenerwaard	48.641	33.012	147
e. Idem met Vijfheerenlanden	65.551	45.569	144
4. Kerngebied Wijk en Wouden			
Varianten:			
a. Wijk en Wouden (alles onder Oude Rijn)	15.791	11.605	136
b. Wijk en Wouden + Ade	24.031	18.946	127
c. Wijk en Wouden met doorsteek naar Zuidplaspolder	23.351	17.408	134
d. 'Groen-blauwe slinger': Wijk en Wouden, Oude Leede en Midden-Delfland	29.494	19.705	150

3. Waar is voedingsbodem en draagvlak te vinden?

Omdat Leader vooral is bestemd voor innovatieve en experimentele werkwijzen bij plattelandontwikkeling, is het van groot belang dat er in de te selecteren gebieden voldoende voedingsbodem is voor vernieuwing en samenwerking tussen maatschappelijke organisaties. Uiteindelijk moeten de plaatselijke groepen (PG's) immers zelf grotendeels de activiteiten 'dragen'. Nu is sociaal-maatschappelijke vernieuwing natuurlijk mede gebonden aan de investeringen die de Nederlandse samenleving daarin pleegt. En hoewel Leader uitdrukkelijk ook is bedoeld als procesgeld, is de Nederlandse geldstroom daarvoor nog relatief bescheiden (zie ook de volgende paragraaf). Het dilemma is dan ook dat gebieden waar het nu al bruist van de activiteiten gemakkelijker nieuw geld aantrekken dan gebieden waar nog relatief weinig gebeurt. Dit is een soort 'wet van de remmende achterstand'. Het kan ook juist een (beleidsmatige) keuze zijn om te investeren in gebieden waar je vernieuwing wilt stimuleren omdat ze wat dit betreft een achterstand hebben, mede in de hoop dat dit extra nieuw geld aantrekt.

We beschrijven hierna de 'maatschappelijke dynamiek' in de gebieden die hierboven als kansrijk of redelijk kansrijk zijn geselecteerd.

Zuid-Hollandse eilanden

Op de Zuid-Hollandse eilanden bruist het wellicht wat minder van de activiteiten rond platteland vernieuwing dan in andere delen van de provincie, maar er is zeker een goede voedingsbodem voor vernieuwing aanwezig.

Op Goeree-Overflakkee is het Noordelijk Agrarisch Innovatiecentrum actief geweest en heeft daar een paar jaar terug een aantal werkgroepen in het leven geroepen rond platteland vernieuwing. Door het wegvallen van financiën en coördinatie zijn deze activiteiten echter wat in het slop geraakt. Op de Kop van Goeree, een milieu-aandachtsgebied, is een projectgroep (een soort gebiedscommissie) actief, die allerlei gebiedsprojecten initieert en begeleidt. Naast de WLTO zijn er een actieve regionale natuurvereniging (Vereniging voor Natuur- en Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee), die ook actief is in het landelijk gebied, en een actief toeristisch platform (TRAPGO; toeristisch-recreatief actieplan Goeree-Overflakkee), dat een gebiedsdekkende toekomstvisie ontwikkelt, vooral voor stimulering van de verblijfsrecreatie. Het wegtrekken van jongeren van het eiland heeft het besef versterkt dat economische impulsen voor het platteland hard nodig zijn. Op het gebied van leefbaarheid is vooral de gemeente Middelharnis actief. Ook op Voorne-Putten komen steeds meer activiteiten rond platteland vernieuwing van de grond, mede door de aanwezigheid van het nabijgelegen Rijnmond. Hoewel platteland vernieuwing geen onderdeel uitmaakt van het Akkoord Commissie Brouwer, zijn er steeds meer veelbelovende activiteiten. De WLTO-afdeling is enthousiast voor vernieuwende activiteiten en er is een breed gedragen Stichting Natuur en Landschap Voorne-Putten, die ook in het landelijk gebied actief is. Recent is het Bureau Buitenleven opgericht, waarmee twee plattelandsvrouwen de promotie van het landelijk gebied ter hand hebben genomen.

In de Hoeksche Waard werken verschillende partijen gezamenlijk aan het project Ruimtelijke Inrichting Hoeksche Waard (RIHW). Er is een Hoeksche Waard Omgevingsplan (HOP) gemaakt en er wordt nu gewerkt aan een bijbehorend actieplan. Er is een ruim scala aan maatschappelijke organisaties actief, waaronder plattelandsvrouwen en een agrarische natuurvereniging (St. Rietgors). Het mogelijk afblazen van de plannen voor een concentratiegebied glastuinbouw en een bedrijventerrein hebben zowel politiek als in het gebied zelf geleid tot een versterkt gevoel dat de gebiedskwaliteit hoe dan ook moet worden

verbeterd. Zo heeft een aantal particulieren zich verenigd in het Hoeksche Waard Initiatief en een gebiedsvisie opgesteld. En de Tweede Kamer heeft geopperd om van de Hoeksche Waard een Nationaal Landschap te maken.

De Venen e.o.

De afgelopen jaren is er veel te doen geweest over het project De Venen. Op dit moment liggen er een bestuurlijk convenant tussen 27 partijen en een plan van aanpak voor de uitvoering van tal van deelprojecten. Hoewel het convenant niet door alle bewoners van het gebied onverkort wordt gesteund, is het wel een belangrijke bestuurlijke coalitie tussen tal van maatschappelijke organisaties. Ook bestaat er door de uitvoering van het project een projectorganisatie specifiek voor dit gebied.

Zowel in de Hollandse als in de Utrechtse Venen zijn agrarische natuurverenigingen actief, die de afgelopen jaren - mede in het kader van de Groene Hart Impuls - veel activiteiten 'van onderop' hebben ontplooid, uiteraard vooral op het gebied van agrarisch natuurbeheer. Ook is er in De Venen veel draagvlak voor verbetering van de agrarische perspectieven in brede zin: door economische verbreding en vernieuwing. Het project De Venen heeft daarbij zeker als katalysator gewerkt.

Wordt het gebied uitgebreid met aanpalende gebieden, dan geldt in ieder geval dat ook hier agrarische natuurverenigingen actief zijn: in Reeuwijk, in Driebruggen, in de Krimpenerwaard en in de Lopikerwaard. In Reeuwijk en Driebruggen zijn deze verenigingen ook ruimer actief met economische verbreding (o.a. met agro-toerisme) en lijkt vooralsnog een wat breder draagvlak onder de agrariërs te bestaan voor vernieuwende activiteiten. Deze twee verenigingen werken bovendien nauw samen. In Groene-Hartverband werken alle genoemde verenigingen overigens samen.

Alblasserwaard-Vijfheerenlanden

In de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden lijkt de vernieuwing 'van onderop' en het aangaan van maatschappelijke coalities het verst ontwikkeld van alle hier genoemde gebieden. Er is een zeer actieve agrarische natuurvereniging (Den Hâneker), die inmiddels ook allerlei andere verbredingsactiviteiten ontplooit (o.a. agro-toerisme, zorg). Er is intensieve samenwerking met de landbouworganisaties, met de natuurbescherming (zo heeft Den Hâneker net een contract getekend met het Zuid-Hollands Landschap over het beheer van de Lekuiterswaarden), met recreatieve organisaties en (mede in het kader van het Streekcentrum Het Liesveld) ook met allerlei andere regionale organisaties. Net als in De Venen zijn ook hier een gebiedsconvenant en een gebiedscommissie, van waaruit vele projecten worden uitgevoerd. Het gebied heeft veel contacten met andere gebieden in Nederland, maar ook daarbuiten (in het kader van het zogeheten Eurograsland-project bijvoorbeeld met een regio in Noordoost Hongarije).

Wijk en Wouden e.o.

Het land van Wijk en Wouden is het uiteinde van de zogeheten groen-blauwe slinger, een ruimtelijk concept waarvoor - althans bestuurlijk - breed draagvlak is. Ook in het gebied zelf wordt, mede ingegeven door de oprukkende verstedelijking en nieuwe infrastructuur (o.a. HSL), sterk de behoefte gevoeld om de landbouw te versterken en te verbreden, in eerste instantie vooral met natuurbeheer.

In Wijk en Wouden bestaat een zeer actieve agrarische natuurvereniging, die ook deelneemt in de gebiedscommissie. Hierin werken verder gemeenten, waterschappen, provincie en WLTO samen. Vanuit de commissie zijn diverse werkgroepen geformeerd, die tezamen werken aan een integrale gebiedsvisie en een bijbehorend activiteitenplan, waaraan straks naar verwachting allerhande projecten kunnen worden gekoppeld.

Steken we de Oude Rijn over naar het aanpalende gebied, Ade, dan is de situatie hier sterk vergelijkbaar. Ook hier is jarenlang een inhoudelijk sterke streekcommissie actief geweest, die recent is omgevormd in een agrarische natuurvereniging en een uitvoerende stichting. Ook hier wordt sterk de noodzaak gevoeld om verstedelijking en infrastructuur (HSL) te pareren met verbredingsactiviteiten. De komst van de HSL is hier echter ook opgevat als een kans: er wordt nu verkend in hoeverre de bijbehorende natuurcompensatie kan worden ingevuld in de vorm van agrarisch natuurbeheer.

Samengevat: in alle gebieden lijkt een goede voedingsbodem aanwezig voor plattelandsvernieuwing. In de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden en Wijk en Wouden e.o. lijkt de *bottom-up* aanpak het best ontwikkeld. Hoewel bijna alle gebieden breed samengestelde gebiedscommissies kennen, lijken de maatschappelijke coalities (althans op ‘werkvloerniveau’) ook juist in deze gebieden het best ontwikkeld. De Alblasserwaard en De Venen hebben een gebiedsconvenant (met een breed bestuurlijk draagvlak) en een bijbehorende uitvoeringsorganisatie.

4. Welke geldstromen zijn er al?

Nederlandse financiers moeten 50% betalen van de activiteiten die onder Leader worden ontplooid. Hier is een belangrijk verschil met het Plattelandsontwikkelingsplan (POP). Bij het POP is voor de Nederlandse cofinanciering grotendeels gebruik gemaakt van bestaande geldstromen voor activiteiten die toch al (maar wellicht in minder omvangrijke of intensieve vorm) zouden worden uitgevoerd. Gezien de ‘laboratoriumfunctie’ die Leader wil hebben, is deze werkwijze nu veel minder goed toepasbaar. Lang niet alle bestaande geldstromen zullen inzetbaar zijn als cofinanciering voor Leader-activiteiten. Daarnaast speelt een andere, beleidsmatige afweging een rol. Zo zou de provincie ervoor kunnen kiezen om vooral gebieden voor te dragen waar de cofinanciering vanuit bestaande gelden (bijv. Groene Hart Impuls) relatief makkelijk is te regelen. Het Leader-geld komt dan vooral terecht in gebieden waar ook uit andere bronnen al extra geld naartoe gaat. De andere keuze kan zijn om voor Leader juist gebieden voor te dragen waar nog relatief weinig geld naartoe gaat in de verwachting dat hierdoor nieuw geld (waaronder private middelen) zal worden aangetrokken. In Flevoland blijkt de beschikbaarheid van Leader-geld inderdaad ander, nieuw geld te genereren.

Welke keuze de provincie hier ook maakt, inzicht in bestaande geldstromen is in beide gevallen zinvol. Hierbij een overzicht van mogelijke geldstromen voor cofinanciering:

1. Het ministerie van LNV kent drie belangrijke structurele geldstromen die gebiedsgericht worden ingezet: die voor natuurbeheer (Relatienota/Programma Beheer), die voor landinrichting en die voor de Groene Hart Impuls. De eerste is al ingezet als cofinanciering voor het POP en is dus nu niet meer bruikbaar, de tweede zal in veel gevallen lastig inzetbaar zijn als cofinanciering voor Leader. Voor de Groene Hart Impuls is jaarlijks *f* 20 mln. per jaar beschikbaar tot aan ongeveer 2018. Voor het Zuid-Hollandse deel van het Groene Hart is dit een bedrag van pakweg *f* 13 mln. per jaar. Een deel van de Impuls-gelden is goed bruikbaar als cofinanciering voor Leader. Daarnaast kent LNV het Stimuleringskader, waarin veel geld omgaat dat ad hoc en veel minder gebiedsgericht wordt ingezet. In beginsel is deze regeling, die immers ook innovatie hoog in het vaandel heeft, geschikt als cofinanciering.
2. De belangrijkste geldstromen van het ministerie van VROM die gebiedsgericht worden ingezet zijn de Bijdrageregeling Gebiedsgericht Milieubeleid (BGM) en de regeling

Gebiedsgerichte Bestrijding Verdroging (GBV). Volgens de jaarrapportage van de BGM in Zuid-Holland zullen eind 2000 grofweg de volgende bedragen zijn ingezet in de eerder genoemde gebieden (die dus tevens milieu-aandachtsgebied zijn): De Venen *f* 0,5 mln., Krimpenerwaard *f* 1,5 mln., Alblasserwaard-Vijfheerenlanden *f* 1,4 mln., Kop van Goeree *f* 1 mln. en Groenblauwe Slinger (o.a. Wijk en Wouden) *f* 1 mln. Met ingang van 2001 zullen deze gelden echter opgaan in de nieuwe Stimuleringsregeling Gebiedsgericht Beleid (SGB 2000), waarover VROM, LNV en IPO onlangs een akkoord hebben bereikt. Het is nog ongewis hoe dan de verdeling over de gebieden zal worden. In beginsel is dit geld echter goed bruikbaar als cofinanciering voor Leader.

3. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft budget voor natuurcompensatieprojecten. In enkele gebieden (waaronder Wijk en Wouden, Ade en Alblasserwaard-Vijfheerenlanden) lopen initiatieven om dit geld mede in te zetten voor agrarisch natuurbeheer. In dat geval kan het een bijdrage leveren aan de cofinanciering van Leader.
4. Zuid-Holland zelf heeft de subsidies gebundeld in de Regeling groene subsidies. Deze kende aanvankelijk een toedeling aan de hand van voorkeursgebieden, maar dat criterium is inmiddels verlaten. Toekenning vindt dus niet gebiedsgericht plaats. In 2000 is er een bedrag van ruim *f* 4 mln. beschikbaar. Daarnaast kent de provincie aparte budgetten voor cultuurhistorie en voor kleine kernen (in het Regiofonds kleine kernen).
5. Voor uitvoering van het convenant in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is een bedrag gereserveerd van bijna *f* 5 mln. (met nog een hoop p.m.-posten). Een deel van dit geld lijkt goed bruikbaar als cofinanciering voor Leader.
6. Het convenant voor De Venen daarentegen is financieel grotendeels nog ongedekt. Dat laat onverlet dat hier de komende jaren veel geld zal moeten worden gevonden voor uitvoering van alle projecten in het plan van aanpak.
7. Voor Voorne-Putten is *f* 25 mln. beschikbaar uit het Akkoord Commissie Brouwer. Dit is echter 'puur natuur'-geld, m.n. voor aankoop en inrichting van natuurgebieden. Wel zal er op Voorne-Putten de komende jaren geld beschikbaar komen (c.q. moeten worden gevonden) voor uitvoering van het plan *Gebiedsgerichte aanpak Voorne-Putten-Rozenburg*, waarin tal van projecten staan geformuleerd, ook op het gebied van platteland vernieuwing.
8. Voor de Hoeksche Waard komt wellicht extra geld beschikbaar als de prille ideeën voor een Nationaal Landschap worden bewaarheid.

Ten slotte is in het kader van de cofinanciering van belang dat het Groene Hart op dit moment ook gebruik maakt van het EU-programma Interreg-2. Er gaat dus op dit moment al Europees geld vanuit een aanpalende regeling projecten in het Groene Hart. Waarschijnlijk zal het Groene Hart hiervoor ook weer aanspraak maken op Interreg-3, het programma dat parallel loopt aan Leader+. Maar omdat er grote verschillen zijn in de besteding van de gelden, hoeft dit het aanwijzen van het Groene Hart (of delen daarvan) als Leader-gebied niet in de weg te staan.

Samenvattend: de bestaande geldstromen zijn niet sterk onderscheidend voor de gebiedskeuze. Daarnaast is het vooral een beleidsmatige keuze of het Leader-geld naar gebieden zou moeten waar de cofinanciering makkelijk is te regelen of juist naar gebieden waar nu relatief weinig vernieuwingsgeld naartoe gaat.

5. Overige beleidsmatige afwegingen bij de gebiedsselectie

Ten slotte schetsen we een aantal andere beleidsmatige aspecten die een rol kunnen spelen bij de gebiedsselectie:

1. We hebben gebieden geselecteerd die ‘intern’ homogeen zijn qua agrarische situatie (bijv. geen mengeling van een puur melkveehouderijgebied met een puur akkerbouwgebied). Tussen de gebieden bestaan echter belangrijke verschillen in agrarische structuur en perspectieven. Op de Zuid-Hollandse eilanden en in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is de agrarische structuur redelijk sterk, al kampt de akkerbouw op de eilanden wel met de gevolgen van EU-prijzverlagingen. In deze gebieden is de landbouw ook overduidelijk de economische drager van het platteland en zal dat in de toekomst ook blijven. In De Venen en Wijk en Wouden is de landbouw nu wel een economische drager, maar is de economische dynamiek veel groter door de directe nabijheid van grote verstedelijkte gebieden. Anders dan op de eilanden en in de Alblasserwaard zou het hier, als althans de planologische bescherming zou worden opgeheven, snel gedaan zijn met de groene ruimte. De agrarische ontwikkeling zit hier wat meer ‘op slot’ dan in de twee andere gebieden.
2. In het verlangde daarvan: de gebiedskeuze hangt uiteraard ook samen met de inhoudelijke insteek die in Randstadverband gaat worden gekozen: stad-land, veenweideproblematiek, akkerbouwproblematiek, leefbaarheid etc. Die invalshoek is op dit moment nog niet duidelijk.
3. Als we kijken naar het gehalte aan *bottom-up*-processen, is het duidelijk dat de Alblasserwaard en Wijk en Wouden hier hoog scoren. In de Alblasserwaard is de vernieuwing van onderop echter al veel verder geprofessionaliseerd dan in Wijk en Wouden. De twee andere gebieden kunnen op dit punt duidelijk aanvullende impulsen gebruiken. Dit aspect is van belang in het licht van de Leader-doelstelling “verbeteren van het organisatievermogen van de lokale gemeenschap”.
4. Ook als we kijken naar de mate waarin in de gebieden ‘maatschappelijke coalities’ worden aangegaan, lijkt dit het verst ontwikkeld in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (o.a. gebiedsconvenant) en in Wijk en Wouden. In De Venen bestaat eveneens een breed gedragen bestuurlijk convenant, maar hier kan het draagvlak ‘van onderop’ nog impulsen gebruiken. Ook voor de Zuid-Hollandse eilanden bestaat veel bestuurlijk draagvlak (voor de Hoeksche Waard zelfs tot in de Tweede Kamer toe) voor extra impulsen voor de gebiedskwaliteit, maar kan het proces ‘van onderop’ nog worden versterkt.
5. In bijna alle gebieden bestaan gebiedscommissies en in enkele zelfs uitvoeringsorganisaties (bijv. project De Venen). Daarmee lijken er uitvoeringstechnisch goede aanknopingspunten voor uitvoering van Leader-projecten. Bij de keuze voor grotere gebieden dan nu worden bestreken door gebiedscommissies of uitvoeringsorganisaties moeten echter sowieso aanvullende voorzieningen worden getroffen.
6. Er zijn argumenten voor het kiezen van wat grotere, robuustere gebieden. Ten eerste voelt de Europese Commissie weinig voor vergaande versnippering van gelden over vele kleine gebiedjes, omdat daarvan slechts bescheiden concrete vernieuwingseffecten worden verwacht. Ten tweede zijn de overheadkosten bij grote gebieden verhoudingsgewijs lager dan bij vele kleine gebieden, omdat er kan worden volstaan met minder uitvoeringsorganisaties en gebiedscoördinatoren. Dit zou pleiten voor wat grotere gebieden zoals de Zuid-Hollandse eilanden en De Venen e.o. (incl. Krimpener- en Lopikerwaard).